

OPERA PHILOSOPHORUM MEDII AEVI

TOM 4

TEXTUS ET STUDIA

1982

AWICENNA I ŚREDNIOWIECZNA FILOZOFIA ARABSKA (Wydanie drugie - 1983)

REDAKCJA TOMU:
MIECZYŚLAW GOGACZ

SPIS TREŚCI

MIECZYŚLAW GOGACZ:	Dlaczego badamy średniowieczną filozofię arabską (Przedmowa).....	11
ADAM ADUSZKIEWICZ:	Przegląd ważniejszych osób, poglądów i wydarzeń w średniowiecznej filozofii arabskiej (Wstęp)	17

Część pierwsza

O ŚREDNIOWIECZNEJ FILOZOFII ARABSKIEJ

KRZYSZTOF MERING:	Al-Kindi.....	49
	1. Biografia.....	49
	2. Koncepcja nauki.....	49
	3. Poglądy filozoficzne.....	52
	4. Wpływ myśli Al-Kindiego na filozofię europejską.....	53
KRYSZYNA KUĆ:	Koncepcja człowieka jako podstawa filozofii prawa w tekstach Al-Farabiego	55
	1. Zagadnienia metafizyczne wprowadzające w koncepcję człowieka.....	58
	1.1. Byt Pierwszy i emanacja.....	58
	1.2. Hierarchia bytów.....	59
	1.3. Struktura wewnętrzna bytów	61
	1.3.1. Materia.....	62
	1.3.2. Forma	63
	2. Struktura człowieka jako bytu rozumnego.....	63
	2.1. Dusza i jej władze.....	64
	2.2. Proces poznania intelektualnego	66
	2.3. Wola, wolny wybór.....	67
	3. Poznanie należyte jako punkt wyjścia rozważań filozoficzno-prawnych	69
	3.1. Teoria genezy państwa - człowiek jednostką społeczną.....	69
	3.2. Różnice między narodami.....	70
	3.3. Podział państw.....	71
	3.4. Poznanie należyte	72
	3.5. Doskonały naczelnik.....	73
	3.6. Dusze obywateli państwa doskonałego.....	75
	4. Zakończenie.....	76
	5. Słownik terminów filozoficznych.....	77

EWA BADOWSKA:	Bracia czystości z Basry i ich poglądy	86
1. Tajne bractwo Ihwan as-Safa z Basry		86
2. Niektóre poglądy filozoficzne encyklopedystów X wieku		88
2.1. Metafizyka.....		88
2.1.1. Zagadnienie pochodzenia bytu.....		89
2.1.2. Problem wzajemnego stosunku materii i formy.....		89
2.2. Teoria poznania a etyka.....		90
2.3. Przyrodoznawstwo.....		92

PAWEŁ BROMSKI:	Koncepcja człowieka w „Metafizyce” Al-Gazalego	94
1. Arystotelesowska teoria człowieka w obrębie koncepcji Algazela.....		97
1.1. Spirytualistyczna koncepcja człowieka.....		97
1.2. Struktura i podział dusz.....		99
1.3. Władze duszy.....		101
1.3.1. Dusza jako podmiot władz.....		101
1.3.2. Odmiany władz		101
1.4. Instrumentalistyczna koncepcja intelektu		104
1.5. Ciało.....		107
2. Elementy metafizyki neoplatońskiej w obrębie koncepcji Al-Gazela.....		108
2.1. Pochodzenie duszy		109
2.2. Główne źródło wiedzy.....		110
2.3. Dusza a inteligencja czynna		111
2.4. Specjalne uzdolnienia duszy.....		112
2.4.1. Widzenia		112
2.4.2. Wróżby		113
2.4.3. Imaginacje		113
2.4.4. Proroctwa.....		113
2.5. Podział ludzi na grupy.....		114
2.6. Wnioski.....		115

AL-GAZALI:	„O duszy wegetatywnej, zwierzęcej i ludzkiej” oraz „Traktat piąty” (przekład)	117
1. Rozprawa o duszy wegetatywnej		117
2. Rozprawa o duszy zwierzęcej.....		118
3. Rozprawa o pewności ujęć zewnętrznych.....		119
4. Rozprawa o zmysłach zewnętrznych.....		123
5. Rozprawa o duszy ludzkiej.....		124
6. Traktat piąty.....		132

MAŁGORZATA GIETKA:	Zniszczenie filozofii w doktrynie Al-Gazalego	144
1. Zarzuty al-Gazalego przeciw filozofii.....		145

2. Stworzenie świata.....	146
3. Bóg w nauce al-Gazalego.....	147
4. Teoria człowieka, zagadnienie nieśmiertelności.....	148
5. Mistycyzm al-Gazalego.....	148
6. Wpływ al-Gazalego na teologię muzułmańską.....	149
ADAM MOTAS:	Życie oraz niektóre poglądy filozoficzne Ibn-Tufajla.....
	150
JOLANTA ZIELIŃSKA:	Awerroes i awerroizm w interpretacji Ernesta Renana.....
	154
1. Miejsce Awerroesa w filozofii arabskiej.....	155
2. Poglądy filozoficzne Awerroesa.....	156
2.1. Teoria bytu	157
2.2. Układ wszechświata	153
2.3. Teoria intelektu	159
2.4. Dusza i ciało.....	165
3. Niektóre zagadnienia filozofii praktycznej.....	166
3.1. Zagadnienia etyczne.....	167
3.2. Koncepcja państwa.....	167
4. Filozofia a teologia	163
5. Znaczenie filozofii Awerroesa w średniowieczu i obecnie	171
6. Awerroizm łaciński.....	173
6.1. Średniowiecze a awerroizm.....	173
6.2. Rzecznicy poglądów awerroistycznych.....	174
6.3. Szkoła franciszkańska.....	176
6.4. Poglądy Rogera Bacona.....	177
6.5. Uniwersytet Paryski.....	177
6.6. Autorzy potępiający filozofię Awerroesa	179
6.7. Tomasz z Akwinu o filozofii awerroistycznej	133
7. Wartości awerroizmu łacińskiego.....	135
8. Słownik nazwisk.....	187

Część druga

AWICENNA

ADAM ADUSZKIEWICZ:	Życie i dzieła Awicenny.....
	191
MAREK PROKOP:	Koncepcja bytu koniecznego w „Metafizyce” ze zbioru „Danisz-name” Awicenny.....
	196
1. Pojęcie konieczności	197
1.1. Sposób dojścia do pojęcia konieczności	197

1.2. Porządek możliwości a porządek konieczności	201
1.3. Znaczenie i oznaczanie pojęcia konieczności	208
2. Konieczność sama w sobie.....	209
2.1. Struktura Bytu koniecznego	209
2.2. Przymioty Bytu koniecznego	213
2.2.1. Przymiot jedyności Bytu koniecznego	213
2.2.2. Przymiot wieczności Bytu koniecznego	214
2.2.3. Wiedza Bytu koniecznego.....	215
2.2.4. Wola Bytu koniecznego.....	216
2.2.5. Moc Bytu koniecznego.....	216
2.2.6. Mądrość Bytu koniecznego.....	217
2.2.7. Wspaniałomyślność Bytu koniecznego	217
2.2.8. Dobro i szczęśliwość Bytu koniecznego	218
2.2.9. Uwagi odnośnie do przymiotów Bytu koniecznego.....	218
3. Przyczynowość sprawcza Bytu koniecznego.....	220
4. Omówienie ważniejszych publikacji.....	224
4.1. Zagadnienie bytu jako przedmiotu metafizyki	225
4.2. Pojęcie konieczności.....	225
4.3. Zagadnienie dowodu istnienia Bytu koniecznego	226
4.4. Zagadnienie przymiotów Bytu koniecznego.....	227
4.5. Emanacja.....	227

WITOLD RADWAŃSKI: **Koncepcja przyczynowości sprawczej bytu koniecznego w „Metafizyce” ze zbioru „an-Nadżat” Awicenny.....**229

1. Wstęp.....	229
2. Informacja o zbiorze „an-Nadżat”	231
3. Awicenijska koncepcja stwarzania w funkcjonujących obecnie ujęciach.....	235
3.1. Ujęcie N. Carame.....	235
3.2. Ujęcie A.M. Goichon.....	236
3.3. Ujęcie E. Gilsona.....	237
4. Streszczenie fragmentów metafizyki „Nadżat” dotyczących stwarzania.....	239
5. Znaczenie terminów „esse” i „existere” w metafizyce „Nadżat”	240
6. Jedność a wielość w porządku stwarzania.....	245
7. Esencjalny charakter przyczynowości sprawczej Bytu koniecznego.....	249
8. Rola istnienia w stwarzaniu.....	253
9. Emanatio czy creatio.....	257
10. Konieczność i możliwość bytu oraz konieczność w stwarzaniu.....	260
11. Poznanie a stwarzanie.....	264
12. Koncepcja stwarzania w metafizyce „Nadżat” a wersje A.M. Goichon i E. Gilsona.....	268
12.1. Konfrontacja z ujęciem A.M. Goichon.....	268
12.2. Wersja E. Gilsona a problem intelektu czynnego	273
13. Uwagi końcowe	276
14. Avicennae Tractatus II.....	279
15. Awicenna: O porządku inteligencji, dusz i ciał wyższych w bytowaniu, traktat II (przekład).....	287
I. O porządku inteligencji.....	287
II. Inny argument dla wykazania inteligencji oddzielonej.....	295
III. O trzecim sposobie wykazania inteligencji oddzielonych.....	297
16. Ważniejsze różnice między dwiema wersjami traktatu „O porządku inteligencji”	299

ADAM ADUSZKIEWICZ:	Problem istnienia w „Metafizyce” ze zbioru „Danisz-name	
	Awicenny.....	302
1. Wstęp.....		302
1.1. Uwagi o problemie zawartym w temacie pracy.....		302
1.2. Cel i metoda pracy.....		303
2. Stany bytu		304
2.1. Wprowadzenie.....		304
2.2. Konieczność i możliwość.....		305
2.3. Kategorie możliwości i konieczności a zagadnienie istnienia.....		307
2.4. Stany aktu i możliwości.....		309
2.5. Problem aktu i możliwości a zagadnienie istnienia		315
2.6. Miejsce istnienia wobec istoty w świetle kategorii konieczności i możliwości oraz aktu i możliwości		316
3. Koncepcja przyczynowania.....		317
3.1. Uwagi o przyczynowaniu.....		317
3.2. Przyczyny bytu.....		318
3.3. Porządek stworzenia.....		320
3.4. Problem przyczynowania a zagadnienie istnienia		323
4. Teoria istoty.....		324
4.1. Wprowadzenie.....		324
4.2. Istota aktualizująca.....		325
4.3. Teoria istot a zagadnienie stwarzania.....		329
5. Istota a istnienie.....		331
5.1. Wprowadzenie.....		331
5.2. Interpretacja E. Gilsona.....		331
5.3. Interpretacja A.M. Goichon.....		333
5.4. Trudności wynikające z przedstawionych interpretacji		334
5.4.1. Byt konieczny.....		334
5.4.2. Przyczynowanie.....		335
5.4.3. Koncepcja wiedzy		336
5.5. Miejsce istnienia wobec istoty w bycie realnym		337
6. Byt konieczny.....		340
6.1. Wprowadzenie.....		340
6.2. „Elementy neoplatońskie w metafizyce Awicenny		341
6.3. Metafizyka kosmosu.....		344
6.4. Miejsce Bytu koniecznego w metafizyce Awicenny		347
7. Znaczenie problemu istnienia w metafizyce Awicenny		350
7.1. Wprowadzenie.....		350
7.2. Interpretacja esencjalna.....		351
7.3. Interpretacja egzystencjalna.....		351
8. Zakończenie		355
8.1. Przedmiot metafizyki Awicenny		355
8.2. Zagadnienie awicenianizmu.....		358
Bibliografia prac cytowanych.....		359
Résumé.....		363